

Rapport

Projectnummer: 351122

Datum: 09-10-2017

Structuurvisie Kloosterveen

Aanvulling PB en MER

Definitief

Verantwoording

Titel	Structuurvisie Kloosterveen
Subtitel	Aanvulling PB en MER
Projectnummer	351122
Referentienummer	SWNL0213971
Revisie	
Datum	09-10-2017

Auteur(s)	Daniël Tuitert
E-mailadres	daniel.tuitert@sweco.nl

Gecontroleerd door	Martin Haan
Paraaf gecontroleerd	

Goedgekeurd door	Tim Verver
Paraaf goedgekeurd	

Inhoudsopgave

1	Inleiding	4
1.1	Advies Commissie m.e.r.	4
1.2	Opzet aanvulling MER en PB	4
2	Kwalificerende niet-broedvogels	5
2.1	Inleiding	5
2.2	Methode kolgansdagen	5
2.3	Actualisatie grondgebruik	6
2.3.1	Gebiedsontwikkelingen	6
2.3.2	Gewaskeuze	8
2.3.3	Fietspaden	9
2.4	Actualisatie berekening kolgansdagen	10
2.5	Conclusie	11
3	Kraanvogel	12
3.1	Inleiding	12
3.2	Huidige situatie en autonome ontwikkeling	12
3.2.1	Huidige situatie	12
3.2.2	Autonome ontwikkeling	12
3.3	Effecten door verstoring	13
3.3.1	Verstoring leefgebied in het Fochteloërveen.....	13
3.3.2	Verstoring foerageergebieden buiten het Fochteloërveen	13
3.4	Conclusie	13

1 Inleiding

1.1 Advies Commissie m.e.r.

De Stuctuurvisie Kloosterveen 2017-2035 voorziet in de uitbreiding van de woonwijk Kloosterveen in Assen. Ten behoeve van deze Structuurvisie zijn door Sweco een Milieueffectrapport (MER)¹ en een Passende Beoordeling (PB)² opgesteld.

Op 21 september 2017 heeft de Commissie m.e.r. een voorlopig toetsingsadvies uitgebracht over het MER en de PB. De Commissie komt tot het volgende oordeel (paragraaf 2.2 advies)

De beoordeling van de natuureffecten, onder andere in de vorm van een 'Passende beoordeling', grijpt in belangrijke mate terug op rapporten die in 2011 zijn opgesteld, toen het uitbreiden van Kloosterveen ook is onderzocht. De informatie uit deze rapporten is ten dele geactualiseerd.

Het natuuronderzoek beschrijft onder andere de gevolgen voor het Natura 2000-gebied Fochteloërveen. Zo wordt ingegaan op de gevolgen van verstoring van kwalificerende broedvogels door meer recreatie in en om dit Natura 2000-gebied. Er wordt in het natuuronderzoek niet ingegaan op de gevolgen voor de kraanvogel die in het Fochteloërveen broedt. De nieuwe wijk kan vooral leiden tot intensiever gebruik van recreatiepaden en daarmee tot een negatief effect op deze zeer verstoringgevoelige soort.

In de Passende beoordeling ontbreekt een beschouwing over de gevolgen van het voornemen voor de kwalificerende niet-broedvogels wilde zwaan, kleine zwaan, toendrarietgans en kolgans, zoals ook is aangegeven in de zienswijze van Vogelbescherming Nederland. In deze zienswijze wordt betoogd dat de oppervlakte geschikt foerageergebied voor deze vogels binnen het studiegebied sinds 2011 is afgenomen en verder zal afnemen door het omzetten van landbouwgrond naar andere functies, door andere gewaskeuze en doordat er extra fietsverbindingen zijn aangelegd die kunnen leiden tot verstoring van foeragerende ganzen en zwanen. Het is dus onduidelijk of met de bouw van de nieuwe wijk de oppervlakte en de kwaliteit van de foerageergebieden rondom het Fochteloërveen voldoende blijft om significante effecten op deze soorten te kunnen uitsluiten.

De Commissie adviseert om in een aanvulling op het MER de gegevens over kwalificerende niet-broedvogels voor het Fochteloërveen en over de kraanvogel te actualiseren en na te gaan of significante gevolgen kunnen worden uitgesloten. Is dat laatste niet het geval, geef dan aan welke maatregelen of wijzigingen in het voornemen ertoe kunnen leiden dat die gevolgen niet optreden.

1.2 Opzet aanvulling MER en PB

Deze Aanvulling is opgesteld om invulling te geven aan het advies van de Commissie m.e.r.. In hoofdstuk 2 wordt ingegaan op de kwalificerende niet-broedvogels van het Natura 2000-gebied Fochteloërveen. Dit hoofdstuk vormt een aanvulling op de Passende Beoordeling. In hoofdstuk 3 worden de invloed op de Kraanvogel behandeld. Dit hoofdstuk vormt een aanvulling op de MER.

¹ Plan-MER Structuurvisie Kloosterveen 2017-2035, Sweco 23 juni 2017.

² Structuurvisie Kloosterveen 2017-2035 – Toetsing in het kader van de Natuurbeschermingswet aan Natura 2000, Sweco 23 juni 2017.

2 Kwalificerende niet-broedvogels

2.1 Inleiding

Sinds het begin van de woningbouwplannen voor Kloosterveen is er nadrukkelijk aandacht geweest voor de foerageerfunctie van landbouwgebieden rondom het Fochteloërveen. In eerste instantie heeft Arcadis onderzoek verricht (in het kader van het Structuurplan en plan-MER Stadsrandzone Assen). Dit is vervolgens in 2011 geactualiseerd door Buro Bakker (ten behoeve van de gebiedsontwikkeling Norgerbrug e.o.). Vanaf het begin is er gewerkt met de methode van de 'kolgansdagen'. In dit hoofdstuk wordt eerst in paragraaf 2.2. de methode van de 'kolgansdagen' toegelicht. Vervolgens wordt in paragraaf 2.3 (conform het advies van de commissie m.e.r.) ingegaan op wijzigingen in het grondgebruik tussen 2011 en 2017. Tot slot wordt in paragraaf 2.4 de berekening van de kolgansdagen geactualiseerd.

2.2 Methode kolgansdagen

Om te kunnen bepalen of de draagkracht van een gebied voldoende is voor het behalen van de instandhoudingsdoelstellingen van herbivore watervogels wordt de benodigde draagkracht voor het behalen van de doelen en de daadwerkelijke aanwezige draagkracht van het foerageergebied bepaald aan de hand van zogeheten 'kolgansdagen'. De benodigde draagkracht voor het behalen van de instandhoudingsdoelstellingen wordt bepaald door het seizoensgemiddelde zoals geformuleerd in de instandhoudingsdoelstellingen te vermenigvuldigen met de conversiefactor voor de betreffende soort. De daadwerkelijk aanwezige draagkracht van het foerageergebied wordt bepaald door per gewastype het aantal hectares van het foerageerhabitat te vermenigvuldigen met de foerageercapaciteit van dat type gewas (in kolgansdagen per hectare).

Bij de selectie van het foerageerhabitat wordt rekening gehouden met verstoringsaspecten. Verstoringzones rond bijv. wegen, bebouwing en bosschages worden niet meegenomen (methode Buro Bakker) of tellen minder zwaar mee (bijv. voor 50%) voor wat betreft draagkracht (methode Van den Bremer et al. 2016). Belangrijk is dat in de methode van de 'kolgansdagen' wordt gewerkt met vaste verstoringsafstanden. Verstoring van ganzen en zwanen betreft voornamelijk optische verstoring. Bij toenadering van mensen of voertuigen binnen bepaalde afstanden (de door Krijgsveld et al. 2003 en 2008 bepaalde verstoringsafstanden) vliegen dieren op om elders te gaan foerageren. Toenames van aantallen recreanten op bestaande wegen en paden is voor ganzen en zwanen geen probleem, omdat ze toch al voldoende afstand tot deze paden en wegen aanhouden.

Voor het bepalen van de draagkracht voor herbivore watervogels (Van den Bremer et al., 2016) wordt geen rekening gehouden met verminderde draagkracht van foerageergebied door vliegbewegingen boven agrarische gebieden. Uit onderzoek van Bureau Waardenburg naar effecten van vliegverkeer van en naar luchthaven Eelde op pleisterende en foeragerende watervogels blijkt bovendien dat effecten op kwalificerende soorten van het Natura 2000-gebied Fochteloërveen gering zijn.³ Vliegveld Eelde is op Nederlandse schaal overigens een klein vliegveld met een relatief beperkt aantal vluchten per etmaal.

³ Lensink, R., H. Steendam & K.L. Krijgsveld, 2007b. Gedrag van watervogels in relatie tot vliegverkeer van en naar Groningen Airport Eelde. Onderzoek naar mogelijk versturende effecten. Rapport 07-039. Bureau Waardenburg, Culemborg.

2.3 Actualisatie grondgebruik

Naar aanleiding van het advies van de commissie m.e.r. zijn de gegevens over het grondgebruik in het studiegebied opnieuw beschouwd. Er is gekeken naar de volgende onderwerpen:

- Omzetten landbouwgrond naar andere functies (gebiedsontwikkelingen)
- Andere gewaskeuze agrariërs
- Extra fietsverbindingen

2.3.1 Gebiedsontwikkelingen

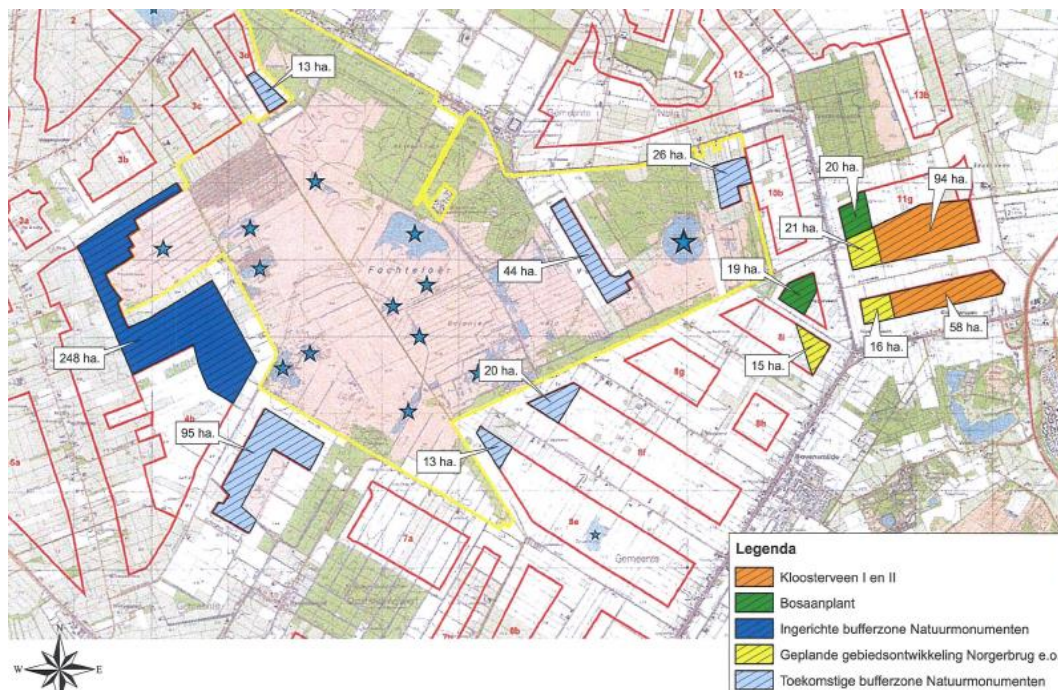
De ruime omgeving van het Fochteloërveen is een rustig landelijk gebied in Noord-Nederland, met weinig dynamiek.

Onderzoek 2011

In het rapport van Buro Bakker 2011 is rekening gehouden met enkele plannen in de omgeving van het Fochteloërveen die toen nog in voorbereiding waren. De volgende plannen zijn meegenomen:

- Kloosterveen I en II (oranje)
- Bosaanplant Landgoed Willemsveen (groen)
- Gebiedsontwikkeling Norderbrug (Kloosterveen III en omliegging N373) (geel)
- Bufferzones Natuurmonumenten (donkerblauw en lichtblauw)

In 2011 is de zandwinlocatie van Koers aan de Grietmanswijk in Smilde (op de kaart de meest zuidelijk gelegen ster) niet meegenomen omdat deze kleiner was dan 5 ha.

Figuur 2.1 Meegenomen plannen in Buro Bakker 2011

Onderzoek 2017

In het kader van deze actualisatie is opnieuw gekeken naar ruimtelijke plannen rondom het Fochteloërveen. Dit is in twee stappen gedaan. Ten eerste is een controle gedaan op de plannen die Buro Bakker in 2011 heeft meegenomen. Ten tweede is gecontroleerd of elders in het foerageergebied (van ca 3.054 ha) nog nieuwe plannen zijn ontwikkeld.

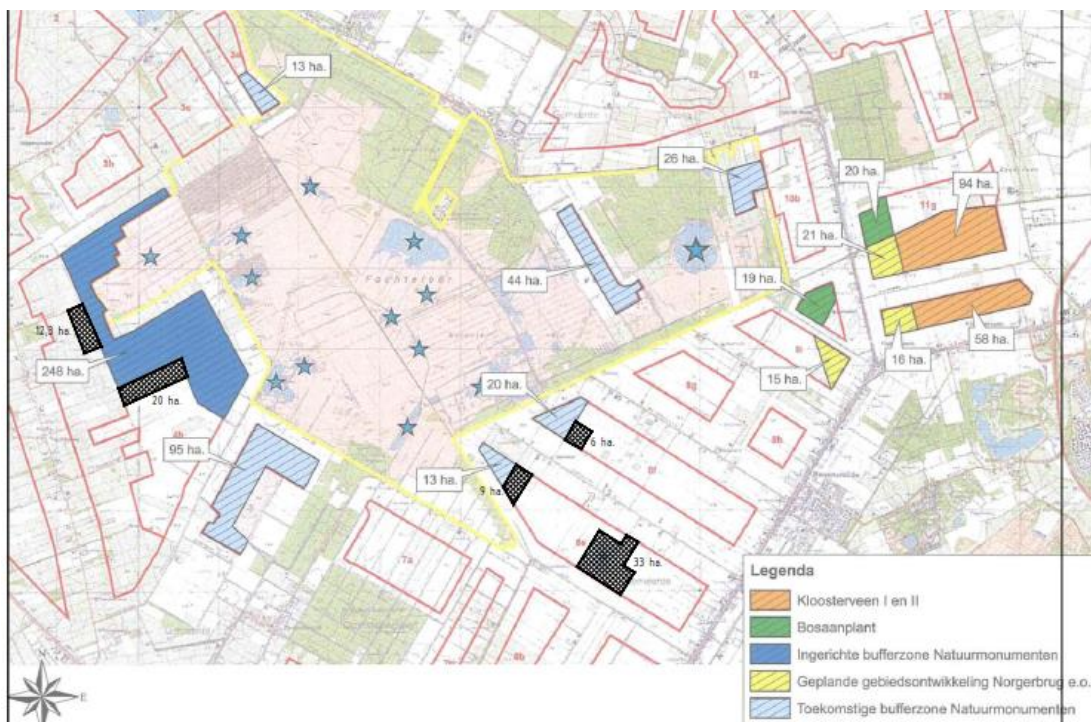
Plannen Buro Bakker

Hierop zijn de actuele bestemmingsplannen van de gemeenten Assen, Noordenveld, Midden-Drenthe en Ooststellingwerf geraadpleegd. In deze bestemmingsplannen is het grondgebruik voor de komende 10 jaar is vastgelegd.

- Kloosterveen I en II: geen verandering
- Bosaanplant Landgoed Willemsveen: geen verandering, bosaanplant is gerealiseerd
- Gebiedsontwikkeling Norgerbrug (Kloosterveen III en omlegging N373): omlegging provinciale weg is op dit moment planologisch niet mogelijk, **15 ha minder** ruimtebeslag door planontwikkeling.
- Bufferzones Natuurmonumenten: deze bufferzones plaatselijk zijn iets ruimer bestemd dan in 2011 was voorzien, de extra oppervlakte is 15 ha nabij Smilde en 32,3 ha nabij Fochteloo, in totaal **47,3 ha meer** ruimtebeslag door planontwikkeling

In aanvulling op 2011 is de zandwinlocatie van Koers aan de Grietmanswijk nu ook meegenomen. Dit betreft **33 ha meer** ruimtebeslag door planontwikkeling (de oppervlakte van de bedrijfsbestemming).

In totaal is per saldo **65,3 ha meer** ruimtebeslag aan de orde, en wordt het areaal foerageergebied voor niet-broedvogels van het Fochteloërveen met 65,3 ha verkleind.

Figuur 2.2 Actualisatie oppervlakte plannen

Overig deel foerageergebied

Het totale areaal foerageergebied dat in Buro Bakker 2011 is meegenomen is 3.054 ha. Dit betreft ca 2.500 ha rondom het Fochteloërveen (Arcadis) plus 554 ha extra door Buro Bakker toegevoegde gebieden (Mandeveld, Eenerveen, Appelscha en Zeijen). Voor dit totale gebied is www.ruimtelijkeplannen.nl geraadpleegd. Hieruit blijkt dat in het overige deel van het foerageergebied geen ruimtelijke plannen zijn vastgesteld die leiden tot relevante afnames van foerageergebied.

2.3.2 Gewaskeuze

In het advies van de commissie m.e.r. wordt ook aandacht gevraagd voor veranderend agrarisch grondgebruik. Als agrariërs bijvoorbeeld kiezen voor wezenlijk ander grondgebruik zoals tuinbouw of bloementeelt, worden de percelen ongeschikt voor foeragerende niet-broedvogels uit het Fochteloërveen en neemt het areaal foerageergebied dus af.

Onderzoek 2011

Uit een analyse van het onderzoek Buro Bakker blijkt dat één tuinbouwbedrijf reeds is meegenomen in de oppervlakteberekeningen. Het betreft een bedrijf aan de Meesterswijk 6 Bovensmilde (dat ook een tuinbouwbestemming heeft in het bestemmingsplan). De oppervlakte van de percelen van dit bedrijf zijn niet meegenomen als foerageergebied.

Onderzoek 2017

In het kader van deze aanvulling is een beknopte analyse uitgevoerd naar het voorkomen van kwekerijen en dergelijke in de omgeving van Fochteloërveen. Hiervoor zijn openbare bronnen en kaarten geraadpleegd. Uit de analyse blijkt dat in het landbouwgebied aan de zuidoostkant van het Fochteloërveen, nabij Bovensmilde/Smilde/Hoogersmilde, in enige omvang bollenteelt (met name lelieteelt) voorkomt. De oppervlakte hiervan kan niet goed worden vastgesteld. Ten eerste worden deze activiteiten niet specifiek bestemd, maar beschouwd als passend binnen reguliere agrarische bestemmingen. Ten tweede wordt in de bollenteelt vaak 'op contract' gewerkt, waardoor de arealen per jaar kunnen fluctueren.

Omdat de bollenteelt in dit gebied waarschijnlijk zal blijven bestaan, is een ruwe schatting gemaakt van het areaal bollenteelt binnen het foerageergebied van niet-broedvogels uit het Fochteloërveen. Deze schatting komt op ca 40-50 ha. Voor de berekening wordt **50 ha** aangehouden.

Het areaal foerageergebied voor niet-broedvogels uit het Fochteloërveen wordt daarom met 50 ha wordt verkleind.

2.3.3 Fietspaden

Onderzoek 2011

De verstoringsafstanden voor ganzen en zwanen in de PB van Buro Bakker zijn gebaseerd op Krijgsveld et al (2003 en 2008). Het betreft hier vaste verstoringsafstanden, onafhankelijk van de intensiteit van het gebruik. In de onderstaand tabel zijn de door Buro Bakker gehanteerde afstanden verstoringsafstanden langs wegen en paden weergegeven:

Tabel 2.2.2: Verstoringafstanden uit PB Buro Bakker 2011

Verstoringsbron	Buro Bakker 2011
Rustige landwegen	100 m
Grotere wegen of landwegen met bebouwing	200 m

De volgende fietspaden liggen aan de Assense kant van het Fochteloërveen in de nabijheid van foerageergebieden voor niet-broedvogels van het Fochteloërveen:

- A: Fietspad Kolonievvaart Zuidzijde
- B: Fietspad Norgervaart – Meesterswijk

In Buro Bakker 2011 is langs deze fietspaden een verstoringsafstand van 200 meter aangehouden (zie onderstaande afbeelding). De verstoring van foerageergebied als gevolg van huidig en toekomstig gebruik van deze fietspaden is derhalve door Buro Bakker al meegenomen.

Figuur 2.3 Fietspaden langs foerageergebieden

Onderzoek 2017

Er zijn ten opzichte van het onderzoek van 2011 géén nieuwe fietspaden langs foerageergebieden voor niet-broedvogels van het Fochteloërveen gerealiseerd of gepland. Ook is de door Buro Bakker in 2011 gehanteerde verstoringsafstand van 200 meter in 2017 nog ruim genoeg. In Van den Bremer et al. 2016 wordt voor door jacht verstoorte gebieden uitgegaan van kleinere verstoringsafstand tot fietspaden van 150 meter.

Er is dus ten opzichte van 2011 geen verdere afname van geschikt foerageergebied als gevolg van de aanleg van nieuwe fietspaden.

Voor de volledigheid nog het volgende. In het kader van het project Dutch Crane Resort is wel een fietspad tussen de Meesterswijk en Veenhuizen *binnen* het Natura 2000-gebied Fochteloërveen verlegd. Zie onderstaande afbeelding, de oude ligging is aangegeven in geel, de nieuwe ligging in rood (bij het getal 3). Hierdoor is er in de kern van het natuurgebied meer rust gekomen, wat gunstig is voor zowel broedvogels als niet-broedvogels. Deze verlegging is voor de foerageergebieden echter niet relevant, en wordt hier daarom buiten beschouwing gelaten.

Figuur 2.4 Verlegging fietspad in kader Dutch Crane Resort

2.4 Actualisatie berekening kolgansdagen

In het rapport van Buro Bakker 2011 was er, rekening houdend met cumulatie met andere plannen, een foerageergebied van 2.352 ha beschikbaar. Dit kwam overeen met **2.711.856** kolgansdagen uitgaande van de totale voedselbeschikbaarheid, en **1.118.410** kolgansdagen uitgaande van de beschikbaarheid van alleen de belangrijkste gewassen.

In deze actualisatie is gebleken dat als gevolg van wijzigingen in plannen en wijzigingen in agrarisch grondgebruik in totaal 115,3 ha minder foerageergebied voor herbivore

watervogels uit het Fochteloërveen beschikbaar is dan waar Buro Bakker in haar PB uit 2011 vanuit is gegaan. In plaats van 2.352 ha is dus 2.237 ha beschikbaar. Dit komt overeen met **2.579.261** kolgansdagen uitgaande van de totale voedselbeschikbaarheid, en **1.062.655** kolgansdagen uitgaande van de beschikbaarheid van alleen de belangrijkste gewassen.

De benodigde draagkracht voor het behalen van de instandhoudingsdoelstellingen van 847.804 kolgansdagen wordt dus nog steeds (ruim) gehaald.

2.5 Conclusie

Geconcludeerd wordt derhalve dat als gevolg van het voorgenomen plan voor de verdere ontwikkeling van de wijk Kloosterveen geen sprake is van een zodanig verlies aan draagkracht van het foerageergebied van herbivore watervogels, dat daardoor de instandhoudingsdoelstellingen van de betreffende kwalificerende soorten worden aangetast. Van significante gevolgen voor het Natura 2000-gebied Fochteloërveen is derhalve geen sprake.

3 Kraanvogel

3.1 Inleiding

De commissie m.e.r. adviseert om in het MER een beschouwing op te nemen over de Kraanvogels die in het Fochteloërveen leven, en de mogelijke extra verstoring van deze vogels als gevolg van de uitbreiding van Kloosterveen. De commissie adviseert daarbij in te gaan op de aantalsontwikkeling en de invloed van het natuurherstelproject Dutch Crane Resort. In dit hoofdstuk is de aanvulling opgenomen. Deze tekst betreft een aanvulling op paragraaf 4.5.1 (huidige situatie) en op paragraaf 5.5.2.1 (effecten) van het MER.

3.2 Huidige situatie en autonome ontwikkeling

3.2.1 Huidige situatie

Hieronder worden de huidige situatie en de autonome ontwikkeling beschreven. Hierbij is gebruik gemaakt van de website www.hetfochteloerveen.nl en mondelinge informatie van Natuurmonumenten.

Aantalsontwikkeling

Vanaf 1999 zitten er territoriale kraanvogels in het Fochteloërveen. Het eerste kraanvogelnest in Nederland werd in het Fochteloërveen gevonden in 2001. In 2001-2007 broeden er jaarlijks 1-2 paar kraanvogels. In 2008-2011 zijn er 3-4 paar. Dat aantal is vervolgens gestaag gestegen naar 8-9 broedpaar in 2016 en 2017. Kraanvogels broeden niet alleen in het Fochteloërveen, in de winter 2016/17 overwinterden er tientallen kraanvogels in het Fochteloërveen. Naast eigen broedvogels zijn er overwinteraars uit Duitsland. De trend is dus zonder meer positief. Deze trend doet zich voor terwijl er in Kloosterveen (in de huidige situatie) al ca 4.000 woningen zijn.

De Kraanvogel komt tegenwoordig ook in nabijgelegen soortgelijke gebieden tot broeden, o.a. in het Dwingelderveld en het Drents-Friese Wold. In heel Drenthe broeden er nu 22 paar Kraanvogels.

Dutch Crane Resort

De positieve aantalsontwikkeling is mede het gevolg van het natuurherstelproject Dutch Crane Resort. Dit project is afgerond in het voorjaar van 2014. Het plan Dutch Crane Resort had als eerste het doel om de veengroei in het Fochteloërveen te bevorderen door de vernatting van het gebied te vergroten. Naast deze maatregelen zijn er ook maatregelen genomen ten aanzien van de toegankelijkheid van het veengebied. Op basis van een recreatieve zonering zijn bestaande paden afgesloten, en zijn nieuwe paden aangelegd. Door deze herinrichting kunnen recreanten de natuurwaarde van het veengebied goed beleven, maar is de kans op verstoring door recreanten verminderd. Al deze maatregelen hebben geleid tot een groter areaal van rustgebied, mogelijke broedgebied en foerageergebied voor de Kraanvogel.

3.2.2 Autonome ontwikkeling

De trend in de aantalsontwikkeling is gunstig en de omstandigheden in het Fochteloërveen zijn geschikt voor een (langzame) toename van de broedpopulatie. De Noord-West Europese broedpopulatie groeit ook, evenals het aantal doortrekkers in Nederland.

3.3 Effecten door verstoring

In deze paragraaf wordt beschreven of de uitbreiding van Kloosterveen kan leiden tot extra verstoring van Kraanvogels. Vooraf wordt opgemerkt dat de bewoners van het nieuwe woongebied kunnen recreëren in en nabij hun wijk. De uitbreidingswijk krijgt zelf veel groen en water. Daarnaast liggen er aantrekkelijk ingerichte recreatiegebieden op een korte afstand (zoals Baggelhuizerplas, Pelinckbos, Landgoed Willemsveen, Bos & Golfterrein, Zeijerveen en Recreatiepark Zeijerveen), terwijl het Fochteloërveen is juist vanuit de Assense kant ontoegankelijk is gemaakt in het kader van Dutch Crane Resort.

3.3.1 Verstoring leefgebied in het Fochteloërveen

Kraanvogels gebruiken het veengebied om te rusten, te broeden en te foerageren. Het veengebied is zeer uitgestrekt en grote oppervlakten (met name in het centrale deel van het veen) zijn nat en ontoegankelijk. Door deze gebiedskenmerken hebben de Kraanvogels een groot areaal rustig leefgebied tot hun beschikking. In het kader van Dutch Crane Resort zijn enkele aanvullende maatregelen getroffen om het areaal rustig leefgebied te vergroten. Zo is een smal fietspad grenzend aan het centrale veengebied verplaatst naar het oosten (zie figuur 2.4) en is de omgeving van het Esmeer en de Norger Petgaten (aan de Assense kant van het Fochteloërveen) ontoegankelijk gemaakt.

Conclusie: de uitbreiding van Kloosterveen zal niet leiden tot extra verstoring van leefgebieden in het Fochteloërveen. Door de kenmerken van het gebied (nat, weinig paden) en de recreatieve zonerings is gewaarborgd dat recreatie in het veengebied niet leidt tot verstoring van Kraanvogels.

3.3.2 Verstoring foerageergebieden buiten het Fochteloërveen

Kraanvogels vertonen ander foerageergedrag dan ganzen en zwanen. Kraanvogels zijn omnivoren, ze eten voornamelijk plantaardig materiaal (oogstresten, eikels), maar soms ook, vooral in het broedseizoen insecten (vliegen, kevers, rupsen) of kleine zoogdieren. De omliggende landbouwpercelen zijn van belang, maar de Kraanvogel heeft veel alternatieven.

Ten aanzien van verstoring van foeragerende kraanvogels op omliggende akkers geldt hetzelfde als voor ganzen en zwanen: ze houden uit zichzelf al een veilige afstand aan tot wegen en paden met auto's, fietsers en wandelaars. Een iets intensiever gebruik van deze wegen en paden leidt niet tot toename van verstoring. Vanuit Kloosterveen gezien liggen twee fietspaden langs foerageergebied: het fietspad Kolonievaart Zuidzijde en het fietspad Norgervaart – Meesterswijk (zie figuur 2.3). Deze paden worden nu al gebruikt en de Kraanvogels houden al een afstand tot deze paden aan. Belangrijk is wel dat recreanten daadwerkelijk op de wegen en paden blijven, en niet de landbouwpercelen zelf betreden.

Conclusie: de uitbreiding van Kloosterveen kan leiden tot een beperkte toename van recreanten op wegen en (fiets)paden langs foerageergebieden van de Kraanvogel rondom het Fochteloërveen. Het betreft echter bestaande paden die al worden gebruikt en door Kraanvogels gemeden, dus er is geen sprake van nieuwe verstoring van foerageergebied van Kraanvogels.

3.4 Conclusie

De trend voor de Kraanvogels in het Fochteloërveen is positief. De uitbreiding van Kloosterveen leidt niet tot relevante extra verstoring voor Kraanvogels. Dit geldt zowel voor leefgebied in het Fochteloërveen zelf als voor omliggende foerageergebieden.